

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

ZAKLJUČNA STROKOVNA NALOGA

MATEJA KAPELE

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

ZAKLJUČNA STROKOVNA NALOGA VISOKE POSLOVNE ŠOLE

DEMOGRAFSKI RAZVOJ V BELI KRAJINI

Ljubljana, september 2016

MATEJA KAPELE

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana Mateja Kapele, študentka Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, avtorica predloženega dela z naslovom Demografski razvoj v Beli krajini, pripravljenega v sodelovanju s svetovalcem prof. dr. Janez Malačičem

IZJAVLJAM

1. da sem predloženo delo pripravila samostojno;
2. da je tiskana oblika predloženega dela istovetna njegovi elektronski obliki;
3. da je besedilo predloženega dela jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam oziroma navajam v besedilu, citirana oziroma povzeta v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani;
4. da se zavedam, da je plagiatstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Kazenskem zakoniku Republike Slovenije;
5. da se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega dela dokazano plagiatstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom;
6. da sem pridobila vsa potrebna dovoljenja za uporabo podatkov in avtorskih del v predloženem delu in jih v njem jasno označila;
7. da sem pri pripravi predloženega dela ravnala v skladu z etičnimi načeli in, kjer je to potrebno, za raziskavo pridobila soglasje etične komisije;
8. da soglašam, da se elektronska oblika predloženega dela uporabi za preverjanje podobnosti vsebine z drugimi deli s programsko opremo za preverjanje podobnosti vsebine, ki je povezana s študijskim informacijskim sistemom članice;
9. da na Univerzo v Ljubljani neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravico shranitve predloženega dela v elektronski obliki, pravico reproduciranja ter pravico dajanja predloženega dela na voljo javnosti na svetovnem spletu preko Repozitorija Univerze v Ljubljani;
10. da hkrati z objavo predloženega dela dovoljujem objavo svojih osebnih podatkov, ki so navedeni v njem in v tej izjavi.

V Ljubljani, dne 29.9.2016

Podpis študentke: _____

KAZALO

UVOD	1
1 RAST IN OSNOVNE STRUKTURE PREBIVALSTVA BELE KRAJINE	2
1.1 Demografski profil Bele krajine	2
1.2 Gibanje in rast prebivalstva v Beli krajini	3
1.3 Prebivalstvo Bele krajine po starostni strukturi	4
1.4 Izobrazba, aktivnost in zaposlenost v Beli krajini	7
2 RODNOST	8
2.1 Opredelitev rodnosti	8
2.2 Kazalniki rodnosti	9
2.3 Rodnost v Beli krajini	11
2.4 Vzroki za upadanje rodnosti	13
2.5 Poročnost in razveznost	15
3 SMRTNOST	17
3.1 Opredelitve smrtnosti	17
3.2 Kazalniki smrtnosti	17
3.3 Smrtnost dojenčkov v državi	19
3.4 Vzroki smrtnosti	19
4 MIGRACIJE	20
4.1 Splošno o migracijah	20
4.2 Notranje migracije	20
4.3 Medregionalne migracije	21
4.4 Zunanje migracije	22
SKLEP	23
LITERATURA IN VIRI	25

UVOD

Bela krajina je pokrajina, ki leži na jugu Slovenije. Spada v statistično regijo Jugovzhodna Slovenija (v nadaljevanju JV Slovenija). V Beli krajini sta dve upravni enoti Črnomelj (ki zajema občini Črnomelj in Semič) in Metlika (občina Metlika). Do leta 1994 sta bili v Beli krajini samo dve občini, sedanja občina Semič je spadala pod občino Črnomelj. Zaradi svoje lege oziroma odmaknjenosti od preostalih pokrajin je Bela krajina že v preteklosti zaostajala za razvojem Slovenije. Skozi raziskovanje in iskanje gradiva sem ugotovila, da je v času vojne Bela krajina sprejela veliko število migrantov, takratnih beguncev, ki so bili naseljeni v begunskem centru ali pri sorodnikih. Velik del teh, je tukaj tudi ostal ter si ustvaril svoj dom in družino. Poseljenost regije je pod slovenskim povprečjem, število prebivalcev v Beli krajini se še zmanjšuje prav zaradi slabih ekonomskih in družbenih razmer. Veliko mladih študira v večjih središčih in si posledično tam tudi najde zaposlitev, nekateri si celo ustvarijo svojo družino in ostanejo v mestih ali na obrobju le-teh. V rodno Belo krajino se tako vračajo le na sprostitev in počitnice. Imam občutek, da Bela krajina ni tako prazna, je pa večji del populacije starejši, veliko je tudi takih, ki so se kot mladi preselili v druga mesta ali države, zdaj pa se kot upokojeanci vračajo v rodni kraj.

Namen diplomskega dela je opis, predstavitev in prikaz demografskih značilnosti v Beli krajini ter primerjava le-te z Jugovzhodno Slovenijo in s celotno Slovenijo. V prvem poglavju so prikazane osnovne strukture belokranjskega prebivalstva v zadnjih petdesetih letih. Skozi izračune in analize bom prikazala, primerjala in analizirala, kolikšen del slovenskega prebivalstva predstavlja Bela krajina. V drugem poglavju bom prikazala, koliko je rojenih v Beli krajini, opisala bom vzroke za takšno stanje in opredelila še poročnost in razveznost. Tretje poglavje, ki se tematsko navezuje na drugo, obravnava smrtnost, saj sta smrtnost in rodnost glavna dejavnika, ki nam povesta, kaj se je v nekem prebivalstvu dogajalo.

Četrto poglavje je namenjeno migracijam, vzrokom in posledicam, ki jih prinašajo. Migracije oziroma selitve so demografski proces, ki vpliva na število nekega prebivalstva. Po opisanih poglavjih sem proučevala dogajanje v Beli krajini v širših ali ožjih časovnih obdobjih. Rezultat tega je potrditev moje hipoteze, da v Beli krajini, kot najbolj proti jugu odmaknjeni regiji, še vedno z zamudo sledimo dogajanju v državi Sloveniji.

Znano je, da se svetovno prebivalstvo stara. Enako je tudi v Sloveniji in Beli krajini. So pa družbeno ekonomski dejavniki tisti, ki nam povedo, kakšno je stanje v regiji. In v Beli krajini je stanje slabo, pod slovenskim povprečjem. V Beli krajini je gospodarski razvoj nekako zastal, ljudje se starajo, umiranje se je premaknilo v še nekoliko poznejša leta, mladih in otrok je malo. Zato je tudi naravni prirast prebivalstva v Beli krajini negativen. Kritično stanje v regiji nekoliko ublažijo migracije, saj upamo, da bodo mladi priseljeni prebivalci tukaj ostali in si ustvarili družine, s tem pa postopoma povečevali delež mladega prebivalstva.

1 RAST IN OSNOVNE STRUKTURE PREBIVALSTVA BELE

KRAJINE

1.1 Demografski profil Bele krajine

V Beli krajini živi okoli 26.798 prebivalcev. Povprečna gostota poselitve je 45 oseb na km². Skupna površina Bele krajine znaša 595,3 km² (občina Črnomelj 339,7 km², občina Metlika 108,9 km², občina Semič 146,7 km²).

Spremenjena statistična definicija prebivalstva z objavo podatkov o prebivalstvu po stanju na dan 31. december 2008 Statistični urad Republike Slovenije uvaja spremenjeno statistično definicijo prebivalstva. Nova definicija je usklajena z definicijo prebivalstva in selivcev iz Uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o statistikah skupnosti o selitvah in mednarodni zaščiti. Po dosedanji definiciji, ta je veljala od sredine leta 1995, smo za prebivalca Slovenije šteli vsakogar, ki je v Sloveniji prijavil stalno in/ali začasno prebivališče. Nismo pa upoštevali tistih državljanov Republike Slovenije s prijavljenim stalnim prebivališčem v Sloveniji, ki so prijavili začasno odsotnost iz Republike Slovenije za tri mesece ali več. Dolžina prebivanja v Sloveniji ni bila pomembna. Nova definicija uvaja kot ključno merilo za uvrstitev osebe med prebivalstvo Slovenije prav dolžino prebivanja v Sloveniji. Prebivalci Republike Slovenije so po spremenjeni statistični definiciji osebe (ne glede na državljanstvo) s prijavljenim prebivališčem v Sloveniji, ki v Sloveniji prebivajo ali imajo namen prebivati eno leto ali več in niso začasno odsotne iz Republike Slovenije eno leto ali več.

Tabela 1: Število in gostota prebivalstva po izbranih občinah v Beli krajini, Jugovzhodni Sloveniji in Sloveniji na 1. 1. 2014

Občina, regija	Število prebivalcev	Površina (km ²)	Gostota prebivalstva na km ²
Črnomelj	14.586	339,7	42,9
Metlika	8.406	108,9	77,2
Semič	3.806	146,7	25,9
Slovenija	2.061.085	20.273,0	101,7
Jugovzhodna Slovenija	142.405	2.675,0	53,2
Bela krajina	26.798	595,3	45,0

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Prebivalstvo in Teritorialne enote, 2016; lastni izračuni.

Gostota prebivalstva v Beli krajini je bila leta 2014 dvakrat nižja od slovenskega povprečja, najnižja med belokranjskimi občinami je bila v občini Semič in je znašala 26 prebivalcev na km², najvišja pa v občini Metlika 77,2 prebivalcev na km². Tudi gostota prebivalcev v JV Sloveniji je pod povprečjem Slovenije, kjer znaša gostota prebivalstva 101,7 prebivalcev na km². Po evropskem merilu velja Slovenija za srednje gosto poseljeno državo.

Vzrok za tako neenakomerno poselitev in razporeditev prebivalstva lahko najdemo v naravnih (površje in podnebje) in družbenih dejavnikih (širitev mest in ustvarjanje industrije), ki so nas privedli do večjih koncentracij prebivalstva na eni strani in depopulacije na drugi strani.

1.2 Gibanje in rast prebivalstva v Beli krajini

Tabela 2 prikazuje število prebivalstva, indeks z osnovo iz leta 1961 in število prebivalcev na km² za regijo Bela krajina in Slovenija. Za leta od 1961 do 2002 so navedeni podatki iz popisa, za leta 2011 in 2015 pa stanje na 1.1. tekočega leta.

Tabela 2: Prebivalstvo Bele krajine in Slovenije po izbranih letih v obdobju 1961 do 2015

Leto	Bela krajina			Slovenija		
	Število prebivalcev	I (1961 = 100)	Število prebivalcev na km ²	Število prebivalcev	I (1961 = 100)	Število prebivalcev na km ²
1961	23.787	100,0	40,0	1.591.507	100,0	78,5
1971	24.278	102,1	40,8	1.727.137	108,5	85,2
1981	25.404	106,8	42,7	1.891.864	118,9	93,3
1991	26.558	111,6	44,6	1.965.986	123,5	97,0
2002	26.413	111,0	44,4	1.964.036	123,4	96,9
2011	26.995	113,5	45,3	2.050.189	128,8	101,1
2015	26.790	112,6	45,0	2.062.874	129,6	101,8

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Popisi prebivalstva 1961 - 2002, Prebivalstvo 2011 in 2015, 2016; lastni izračuni.

Iz Tabele 2 je razvidno, da je prebivalstvo države Slovenije od leta 1961 naraščalo in se do leta 2015 povečalo za 29,6 %. Rahel upad prebivalstva je bil leta 2002 tako na državni

ravni, kakor tudi v regiji Bela krajina. Skozi obravnavana leta opazimo v Beli krajini le rahlo naraščanje in povečanje prebivalstva (v letu 2015 za 12,6 %). Tudi gostota poseljenosti Bele krajine se ni dosti spremenila, leta 1961 je na km² v Beli krajini živelo 40 prebivalcev, leta 2015 pa 45 prebivalcev. Bistvena razlika v poseljenosti je opazna v Sloveniji, kjer se je gostota poseljenosti iz leta 1961, ko je znašala 78,5 prebivalcev na km², povečala v letu 2015 na 101,8 prebivalcev na km².

1.3 Prebivalstvo Bele krajine po starostni strukturi

Starostna struktura prebivalstva v Beli krajini (Tabela 3) nam prikazuje, da prebivalstvo te regije spada med staro prebivalstvo. Kot navaja Malačič (2000, str. 24) spada prebivalstvo Slovenije že nekaj časa med stara prebivalstva, ker je odstotek starih nad 65 let čez 7 in je fazo mladega prebivalstva naše prebivalstvo zapustilo že okrog leta 1870.

Struktura prebivalstva po starosti se je v Beli krajini v letih 1961 do 2015 zelo spremenila. Za regijo Bela krajina sem izračunala indeks staranja, ki nam pove število prebivalstva starega 65 in več let na 100 prebivalcev starih od 0 do 14 let.

Tabela 3: Struktura prebivalstva in število prebivalcev v Beli krajini po osnovnih starostnih skupinah po izbranih letih v obdobju 1961 do 2015

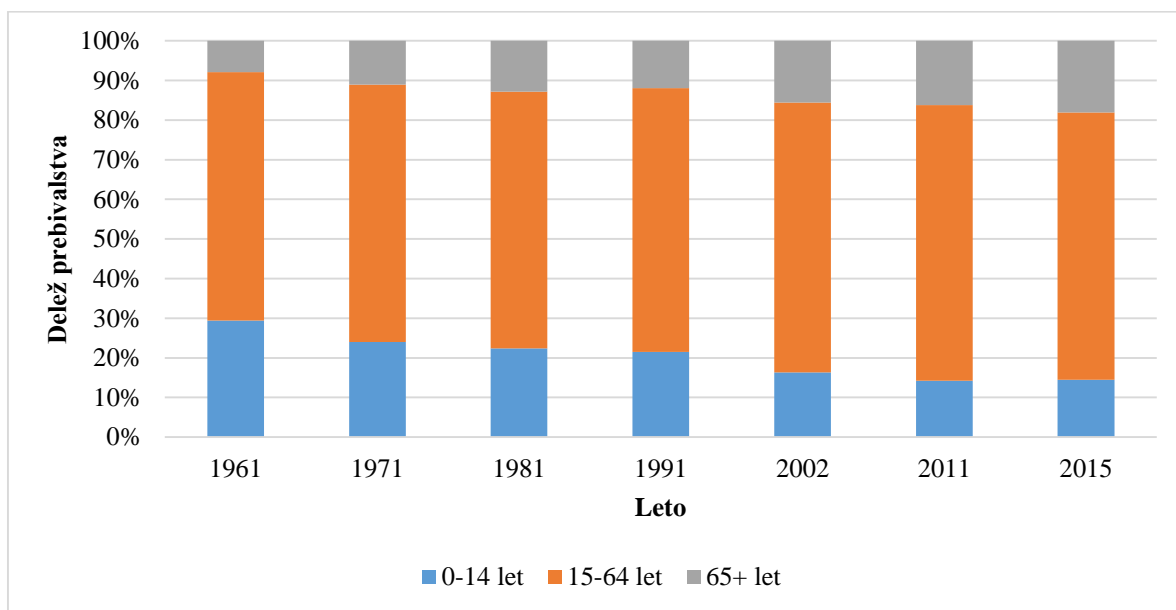
Leto	Število prebivalcev po starostnih skupinah			Starostna struktura prebivalstva			Indeks staranja
	0 - 14 let	15 - 64 let	65+ let	0 - 14 let	15 - 64 let	65+ let	
1961	6.993	14.923	1.871	29,4	62,7	7,9	26,8
1971	5.836	15.786	2.656	24,0	65,0	11,0	45,5
1981	5.694	16.456	3.254	22,4	64,8	12,8	57,1
1991	5.713	17.674	3.171	21,5	66,6	11,9	55,5
2002	4.306	17.990	4.117	16,3	68,1	15,6	95,6
2011	3.840	18.792	4.363	14,2	69,6	16,2	113,6
2015	3.895	18.035	4.860	14,5	67,4	18,1	124,8

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Popisi prebivalstva 1961 - 2002, Prebivalstvo 2011 in 2015, 2016; lastni izračuni.

Iz Tabele 3 je razviden velik upad v starostni skupini mladih in več kot dvakratno povečanje prebivalstva v starostni skupini 65 in več let v Beli krajini v letih 1961 do 2015. Narašča tudi prebivalstvo v srednjem starostnem razredu. Leta 1965 je bil delež mladih, v

starostnem kontingentu 0 - 14 let, v strukturi celotnega prebivalstva Bele krajine 29,4 % in se je nižal vse do leta 2015, ko je znašal 14,5 %. V nasprotni smeri se je gibal delež prebivalstva v starostnem kontingentu 65 let in več, kjer je iz začetnih 7,9 % leta 1961 naraščal in leta 2015 znašal 18,1 %. Starostno odvisnih v Beli krajini je bilo leta 1961 37,3 % prebivalstva, leta 2015 pa 32,6 % prebivalstva.

Slika 1: Prikaz strukture prebivalstva po velikih starostnih skupinah v Beli krajini po izbranih letih v obdobju od 1961 do 2015

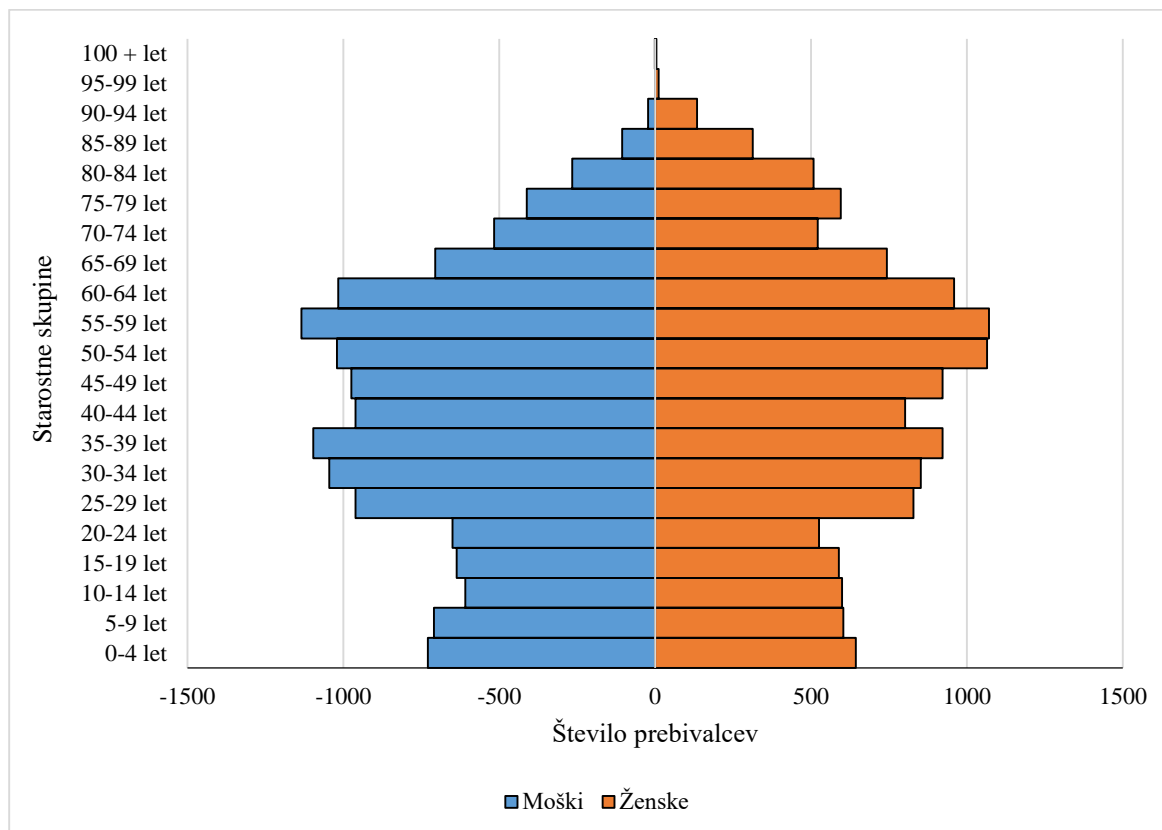
Tabela 4: Struktura prebivalstva po spolu in koeficient feminitete v Beli krajini po izbranih obravnavanih letih od 1961 do 2015

Leto	Skupaj	Moški	Ženske	Koeficient feminitete
1961	23.787	11.195	12.592	112,5
1971	24.278	11.684	12.594	107,8
1981	25.404	12.434	12.970	104,3
1991	26.558	13.067	13.491	103,2
2002	26.413	13.006	13.407	103,1
2011	26.995	13.613	13.382	98,3
2015	26.790	13.578	13.212	97,3

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Popisi prebivalstva 1961 - 2002, Prebivalstvo 2011 in 2015, 2016; lastni izračuni.

V Beli krajini se je v proučevanih letih od 1961 do 2015 postopoma zniževalo število ženskega prebivalstva. Iz Tabele 4 lahko razberemo, da je koeficient feminitete, ki je leta 1961 znašal 112,5, v letu 2015 znašal samo 97,3 žensk na sto moških prebivalcev. Najverjetneje gre za problem odseljevanja mladih v večja mesta, ženske se v sedanjih časih več in dlje izobražujejo. Tudi kariero si lažje kot v majhnem kraju ustvarijo v velikem mestu. Tam si najdejo tudi partnerja in ustvarijo družine. Njihovo prebivališče več ni Bela krajina, kjer je malo možnosti za uspeh, temveč večja mesta, celo tujina.

Slika 2: Starostna piramida prebivalstva za regijo Bela krajina, na 1.1.2015

Sestava prebivalstva po spolu je odvisna od razvitosti države. Starostna piramida nam grafično prikaže sestavo prebivalstva po spolu definirano v obravnavanem območju (mestu, državi, na svetu). Naravne zakonitosti kažejo, da se rodi 5 – 6 % več fantov kot deklic, tako da je moško prebivalstvo številnejše vse do petdesetega leta starosti. Bolj rizičen način življenja moških prispeva k temu, da je smrtnost med moškimi večja. Po petdesetem letu starosti prevladuje žensko prebivalstvo, še posebej vidna razlika nastane po sedemdesetem letu starosti. Gre za dejstvo, da ženske živijo povprečno skoraj za deset let dlje kot moški. Na sestavo prebivalstva po spolu vpliva razmerje med dečki in deklicami ob rojstvu, razlike v smrtnosti po spolu in starosti, razlike v selitvah po spolu in starosti ter nekaterih zunanjih dejavnikov. Spolno sestavo prebivalstva lahko izrazimo z deležem moških in deležem žensk med celotnim prebivalstvom, ali pa s koeficientoma

maskulinitete in koeficientom feminitete, ki izraža število moških ali žensk na sto oseb nasprotnega spola (Malačič, 2000, str. 19 - 20).

Na starostni piramidi Bele krajine za leto 2015 je vidna oblika, ki je značilna za stara prebivalstva. Na staranje prebivalstva vpliva upad rodnosti. Delež žensk v rodni dobi 15 - 49 let je nizek, na obeh straneh, tako moški kot ženski, pa narašča število starejšega prebivalstva.

1.4 Izobrazba, aktivnost in zaposlenost v Beli krajini

Sredi prejšnjega stoletja izobrazba v Beli krajini še ni imela velikega pomena. Prevladovalo je kmečko prebivalstvo, industrije je bilo malo in niso potrebovali veliko šolanega kadra, ampak delovno silo. Največ prebivalstva je bilo zaposlenega v industriji in rudarstvu. V današnjem času pa imata znanje in izobrazba velik pomen.

V popisnih letih 1961 in 1971 so podatki v Tabeli 5 za prebivalstvo staro 10 let in več, v naslednjih popisnih letih pa se uporabljajo podatki o izobrazbi za prebivalstvo staro 15 let in več, zato medsebojna obravnava ni smiselna. Lahko primerjamo samo deleže prebivalstva po izobrazbi po posameznih letih.

Tabela 5: Struktura prebivalstva po izobrazbi v Beli krajini po izbranih obravnavanih letih od 1961 do 2015

Leto	Brez izobrazbe	Nepopolna osnovnošolska	Osnovnošolska	Srednješolska	Višješolska in visokošolska	Skupaj število prebivalcev
1961	12,2	56,6	20,5	9,9	0,8	19.221
1971	9,1	39,6	34,6	15,5	1,2	20.534
1981	2,9	31,1	35,9	27,2	2,9	19.710
1991	2,8	25,2	29,6	37,5	4,9	20.845
2002	1,0	12,0	28,6	50,4	8,0	22.107
2011	8,3		27,1	51,9	12,7	23.155
2015	6,6		25,5	52,3	15,6	22.895

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Popisi prebivalstva 1961 - 2002, Prebivalstvo 2011 in 2015, 2016; lastni izračuni.

Iz Tabele 5 je razvidno, da je leta 1961 prebivalstvo v Beli krajini zaključilo z izobraževanjem po zaključeni ali nepopolni osnovni šoli. Samo 9,9 % prebivalstva je leta 1961 imelo srednješolsko izobrazbo, višješolsko in visokošolsko izobrazbo le slab odstotek prebivalstva v Beli krajini. Vzroki so v ekonomski zaostalosti regije, saj je zaradi svoje obrobne lege in odmaknjenosti Bela krajina bila že v preteklosti odrezana od dogajanja, njen razvoj je zaostajal za splošnim razvojem v Sloveniji.

Skozi obravnavana popisna leta opazimo vpliv ekonomskega in družbenega razvoja tudi na prebivalstvo v Beli krajini. V letu 2002 je polovica prebivalstva Bele krajine imela srednješolsko izobrazbo, narašča pa tudi odstotek višješolskega in visokošolskega prebivalstva, ki je leta 2002 znašal 8,0 %, leta 2015 pa 15,6 %. Zmanjšal se je odstotek prebivalstva brez izobrazbe ali z nepopolno osnovnošolsko izobrazbo. Na odstotek prebivalstva brez izobrazbe in nepopolne osnovnošolske izobrazbe ima velik vpliv delež romskega prebivalstva in prebivalstva, ki se je priselilo v Belo krajino v času vojne na Balkanu. Romsko prebivalstvo je mlado prebivalstvo, saj je skoraj polovica romske skupnosti v Beli krajini stare 0 - 18 let. Večina prebivalstva romske skupnosti po aktivnosti spada med brezposelne osebe. Priseljenci iz sosednjih držav nekdanje Jugoslavije spadajo med aktivno prebivalstvo, ki je zaposleno in večji del opravlja težja fizična dela.

2 RODNOST

2.1 Opredelitev rodnosti

V današnjih modernih družbah, kjer prevladujejo stara prebivalstva, je že dolgo prisotna nizka raven rodnosti. Veliko znižanje in nizka raven rodnosti sta vzroka staranja prebivalstva. Govorimo o prelaganju rojstev na kasnejše obdobje in o splošnem upadanju rodnosti, saj sodobne ženske težko ali pa sploh ne želijo združiti svojih ambicij po izobraževanju in karieri z željo po družini. Hočejo biti enakovredne moškim in v enakopravnem položaju na vseh življenjskih področjih. Tako ločimo med naravno in načrtovano rodnostjo. Naravna rodnost je enakomerneje porazdeljena čez celotno rodno obdobje in je značilna za mlada prebivalstva. Načrtovana rodnost je osredotočena na starostno obdobje med 20. in 30. letom starosti ženske in se dviguje. Sama rodnost je pomembna za obstoj prebivalstva.

Slovensko prebivalstvo je maltuzijansko prebivalstvo, za katero je značilno načrtovanje rojstev. V Sloveniji prevladuje model družine z enim do dvema otrokoma. Gre za načrtovanje rodnosti, ko se ljudje zavestno odločajo o številu otrok, času ter presledku med porodi.

Zniževanje rodnosti kot posledica zavestnega in načrtnega omejevanja rojstev se je v Sloveniji pričelo ob koncu 19. stoletja, vendar različno v različnih socialnih skupinah in

različnih slovenskih pokrajinah. Zavestno zniževanje rodnosti se je pričelo najprej v mestih, v višjih socialnih slojih, med bolj izobraženimi in zaposlenimi ženskami ter se je postopoma širilo med vse sloje in skupine. (Rodnostno vedenje Slovencev, 1998, str. 9). Malačič (Demografske razmere v Sloveniji, Teorija in praksa, 1984:694 - 695) kot odločilne dejavnike upadanja rodnosti prepoznava vedno večjo zaposlenost žensk in splošen gospodarski razvoj (Cukut, 2006, str. 44 - 47).

Število živorojenih otrok se v Sloveniji poveča v letih 2009 in 2010, nato pa spet pada. V JV Sloveniji celotna stopnja rodnosti narašča in znaša leta 2014 1,80, v Sloveniji pa 1,58. Konstantno narašča povprečna starost matere, vsa rojstva, ki so bila v letu 2014 v Sloveniji in JV Sloveniji preseže 30. leto starosti matere. Leta 2008 je bilo v Sloveniji 10,8 živorojenih otrok na 1000 prebivalcev, v Jugovzhodni Sloveniji je bilo 11,3 živorojenih na 1000 prebivalcev. Tudi v naslednjih letih je število živorojenih v JV Sloveniji višje kot v Sloveniji v celoti.

2.2 Kazalniki rodnosti

Tabela 6: Število živorojenih otrok, število žensk v rodni dobi, splošna stopnja rodnosti in celotna stopnja v izbranih letih za Slovenijo in Jugovzhodno regijo

Leto	Število živorojenih otrok		Število žensk v rodni dobi		Splošna stopnja rodnosti v ‰ (f)		Celotna stopnja rodnosti	
	Slovenija	JV Slovenija	Slovenija	JV Slovenija	Slovenija	JV Slovenija	Slovenija	JV Slovenija
1995	18.980	1.584	515.494	26.522	36,8	59,7	1,3	2,1
1999	17.533	1.524	515.451	31.215	34,0	48,8	1,2	1,7
2002	17.501	1.301	510.692	35.429	34,3	36,7	1,2	1,3
2006	18.932	1.411	496.853	35.177	38,1	40,1	1,3	1,4
2011	21.947	1.641	474.646	32.722	46,2	50,1	1,6	1,8
2014	21.165	1.632	456.811	30.737	46,3	53,1	1,6	1,9

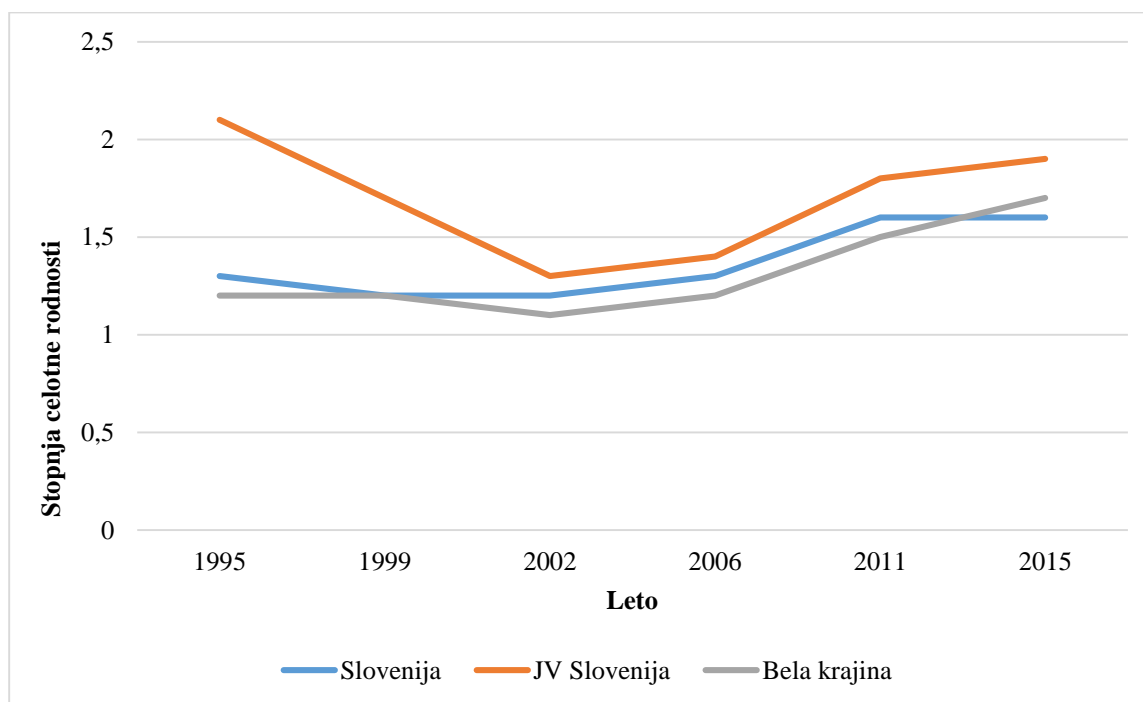
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Porodi; Rojeni, regije in občine, 2016; lastni izračuni.

Iz Tabele 6 lahko opazimo, da je v proučevanih letih število otrok najprej upadlo, v zadnjih letih pa naraščalo. V Sloveniji je v letu 1995 splošna stopnja rodnosti znašala 36,8 ‰, za statistično regijo JV Slovenija pa 59,7 ‰. V letu 2014 je splošna stopnja rodnosti znašala 46,3 ‰, v Jugovzhodni Sloveniji se je v letu 2014 zvišala na 53,1 ‰. Iz Tabele 6 je razvidno, da se je število živorojenih otrok na tisoč žensk rodne starosti po proučevanih

letih leta 1995 do leta 2014 spreminjalo tako v Sloveniji kot tudi v statistični regiji Jugovzhodna Slovenija. Opaziti je, da je splošna stopnja rodnosti v JV Sloveniji višja od splošne stopnje rodnosti v Sloveniji. Leta 1995 se je v JV Sloveniji rodilo 60 otrok na 1.000 žensk v rodni dobi, v Sloveniji pa 37 otrok. Leta 2014 se je število otrok povečalo na ženske v rodni dobi v Sloveniji za 10 otrok, v JV Sloveniji pa je število otrok nižje.

Kot kazalnik obnavljanja ali reprodukcije prebivalstva se pogosto uporablja tudi kazalnik stopnja totalne rodnosti, ki nam pove število otrok, ki jih v povprečju rodi ženska v svoji rodni dobi, ob predpostavki, da je doživela 49. leto starosti. Za enostavno reprodukcijo velja, da naj vrednost stopnje totalne rodnosti znaša 2,1. To velja za razvite države, v ravni smrtnosti konkretnega prebivalstva nerazvitih državah je ta meja nekoliko višja, odvisna pa je tudi od smrtnosti konkretnega prebivalstva (Malačič, 2000, str. 86).

Slika 3: Stopnja totalne rodnosti v Sloveniji, Jugovzhodni Sloveniji in Beli krajini, po izbranih obravnavanih letih od 1995 do 2014

V Sloveniji v letih od 1995 do 2014 vidimo, da je rodnost pod nivojem enostavnega obnavljanja prebivalstva. V statistični regiji Jugovzhodna Slovenija je bila rodnost leta 1995 na nivoju enostavnega obnavljanja prebivalstva, v naslednjih letih je bila rodnost manjša, po letu 2002 znova narašča, a je še vedno pod mejo, ki je potrebna za enostavno reprodukcijo. V Beli krajini je stopnja celotne rodnosti nizka v vseh obravnavanih letih, rahel dvig rodnosti je opaziti po letu 2011, vendar je še vedno pod nivojem enostavnega obnavljanja prebivalstva. Vzrok za nizko stopnjo rodnosti lahko pripišemo selitvam mladih ter slabim družbenim in gospodarskim razmeram v regiji. Celotna stopnja rodnosti je bila

leta 2015 najvišja v regiji JV Slovenija, njena vrednost je bila 1,9. Dejansko najvišja je bila v tej regiji leta 1995. Najnižja je bila v letu 2002 v Beli krajini, ko je celotna stopnja rodnosti znašala 1,1. Celotna stopnja rodnosti po regijah je bila najnižja v Pomurski regiji.

V preteklosti je bila za preživetje nujna visoka rodnost, ker je bila tudi smrtnost visoka. K temu so težile tudi religiozne doktrine, moralni kodeksi, zakoni, nizka izobrazba, razni lokalni običaji, navade, poročanja in oblike družinske organizacije (Černič Istenič, 1994, str.25).

2.3 Rodnost v Beli krajini

Leta 2005 je bilo v Beli krajini živorojenih 271 otrok, v naslednjih letih je njihovo število nihalo in leta 2014 je bilo živorojenih 265 otrok. Vmesna nihanja v številu živorojenih otrok ne pomenijo začetka trenda povečanja rodnosti, ampak odlaganju rojstev v prihodnja obdobja.

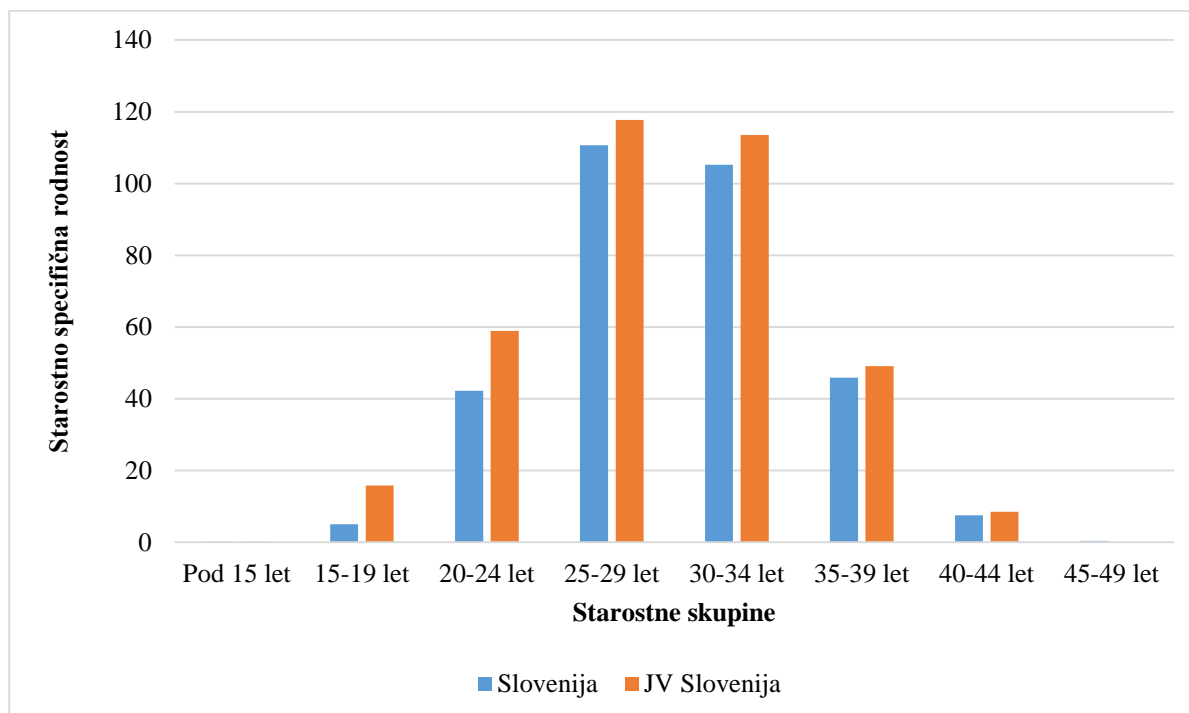
Tabela 7: Število živorojenih otrok, splošna stopnja rodnosti, celotna stopnja rodnosti in splošna stopnja natalitete v Beli krajini, v obdobju od 2005 do 2014

Leto	Število živorojenih otrok	Splošna stopnja rodnosti v ‰ (f)	Celotna stopnja rodnosti	Splošna stopnja natalitete v ‰ (n)
2005	271	40,4	1,4	10,0
2006	227	34,0	1,2	8,4
2007	280	42,8	1,5	10,3
2008	265	42,0	1,5	9,8
2009	261	42,3	1,5	9,7
2010	277	45,3	1,6	10,3
2011	257	43,0	1,5	9,5
2012	274	46,5	1,6	10,2
2013	284	50,0	1,8	10,6
2014	265	48,4	1,7	9,9

Splošna stopnja natalitete je eden od kazalnikov rodnosti in se giblje med 9 in 15 ‰ v razvitih državah (Malačič, 2000, str. 85). Ta kazalnik nam pove, da je bilo število živorojenih na 1.000 prebivalcev leta 2005 v Beli krajini 10 in je z rahlimi nihanji v prihodnjih letih leta 2014 znašal 9,9 ‰. Splošna stopnja rodnosti v Beli krajini je bila leta 2005 40,4 ‰ in je bila večja od splošne stopnje rodnosti v celotni Sloveniji. Splošna stopnja rodnosti v Beli krajini je, razen manjšega padca v letih 2006 in 2007, v naslednjih

letih naraščala in bila leta 2013 50,0 %, potem pa se je leta 2014 nekoliko znižala in je znašala 48,4 %. Leta 2012 se je rodnost v Sloveniji izenačila z rodnostjo v Beli krajini (46 živorojenih otrok), v letih 2013 in 2014 je v Beli krajini več živorojenih otrok na 1000 žensk v rodni dobi kot v Sloveniji, vendar nekoliko manj kot v Jugovzhodni Sloveniji. Kot lahko razberemo s Slike 3, je rodnost v Beli krajini pod nivojem, ki bi omogočal enostavno obnavljanje prebivalstva.

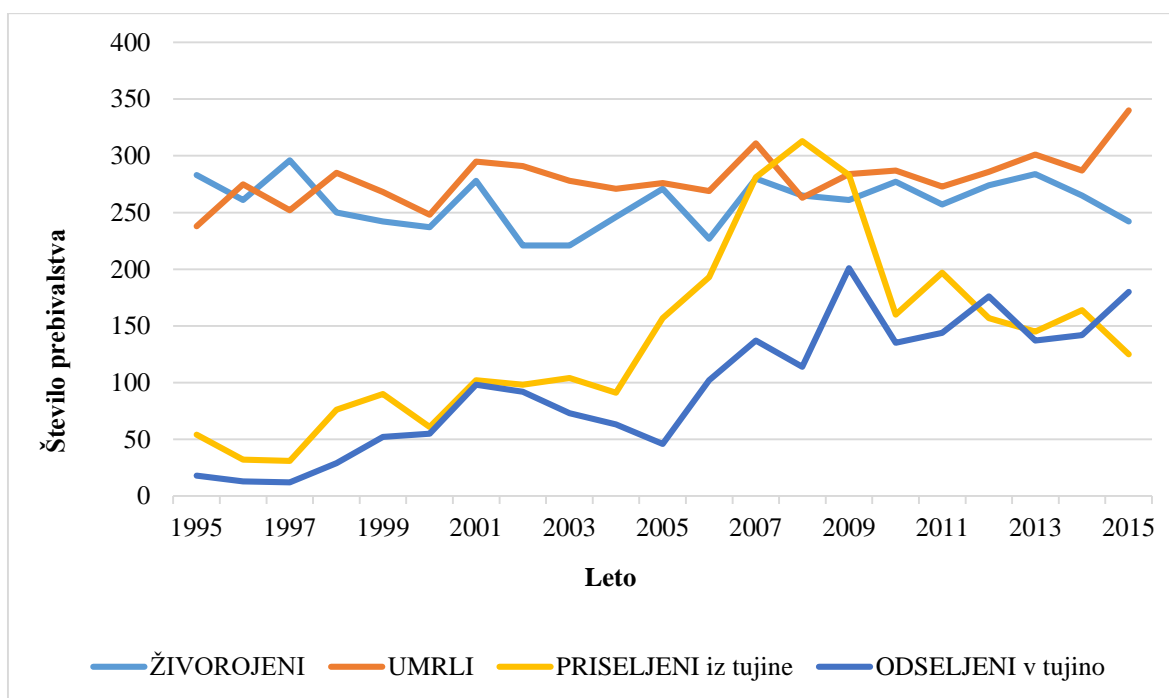
Slika 4: Starostno specifična stopnja rodnosti v Sloveniji in Jugovzhodni Sloveniji leta 2014

Starostno specifična stopnja rodnosti v letu 2014 je bila v Jugovzhodni Sloveniji v vseh starostnih skupinah večja od povprečja Slovenije, razen v starostnem razredu pod 15 let, kjer je bila enaka in v starostnem razredu 45 - 49 let, kjer je v Sloveniji znašala 0,4, v JV Sloveniji pa tega razreda več ni. S Slike 4 je razvidno, da se največ otrok rodi materam starim od 25 do 29 let, sledijo jim matere v starostnem razredu 30 - 34 let. Glede na projekcije rodnosti, kjer upoštevajo odlaganje rojstev v višjo starost, se bo ob uresničitvi teh napovedi povečala starost matere ob rojstvu prvega otroka. Glede na predpostavljeno bo starostno specifična rodnost najvišja v razredu 30 - 34 let.

Naravni prirast v Beli krajini je bil leta 1995 pozitiven, prav tako še leta 1997 in 2008, v vseh ostalih letih je Bela krajina beležila negativen naravni prirast, kar pomeni, da je bilo število umrlih večje od števila živorojenih v nekem obdobju. Selitveni prirast s tujino je bil vsa leta, z izjemo 2012 in 2015, pozitiven, kar pomeni, da je več priseljenega prebivalstva kot pa odseljenega.

Slika 5: Naravni in selitveni prirast v Beli krajini v obdobju 1995 - 2015

2.4 Vzroki za upadanje rodnosti

Kljub upadanju rodnosti v svetu prebivalstvo še naprej narašča. Razlog za to je v številnih generacijah, ki so se rodile v preteklih desetletjih in ki so ali pa bodo v bližnji prihodnosti dosegle rodno dobo. Gospodarski in znanstveni napredek sta omogočila proces, imenovan demografska tranzicija, ki je tudi razlog upadanja rojstev. V prebivalstvu, kjer sta rodnost in smrtnost visoka, je rast le-tega počasna ali pa je sploh ni. Ko v takšnem prebivalstvu zaradi izboljšanih zdravstvenih in higienskih razmer smrtnost upade in večina otrok doživi reproduktivno starost, se z generacijsko zamudo poveča tudi rodnost. Na zmanjševanje rodnosti ima vpliv urbanizacija in izobraževanje ter pravice žensk (7.000.000.000 in vsak dan še 200.000 novih Zemljanov, 2016).

V sodobnih razvitih državah, kamor spada tudi Slovenija, se ljudje zavestno odločajo in načrtujejo rojstva. Razširjenost načrtovanja družine se kaže v prevladi modela družine z enim do dvema otrokoma. Do tega je prišlo v času demografskega prehoda, saj so pred tem le redki ljudje in družbene skupine poznali in uporabljali sredstva kontrole rojstev in različna kontracepcijska sredstva.

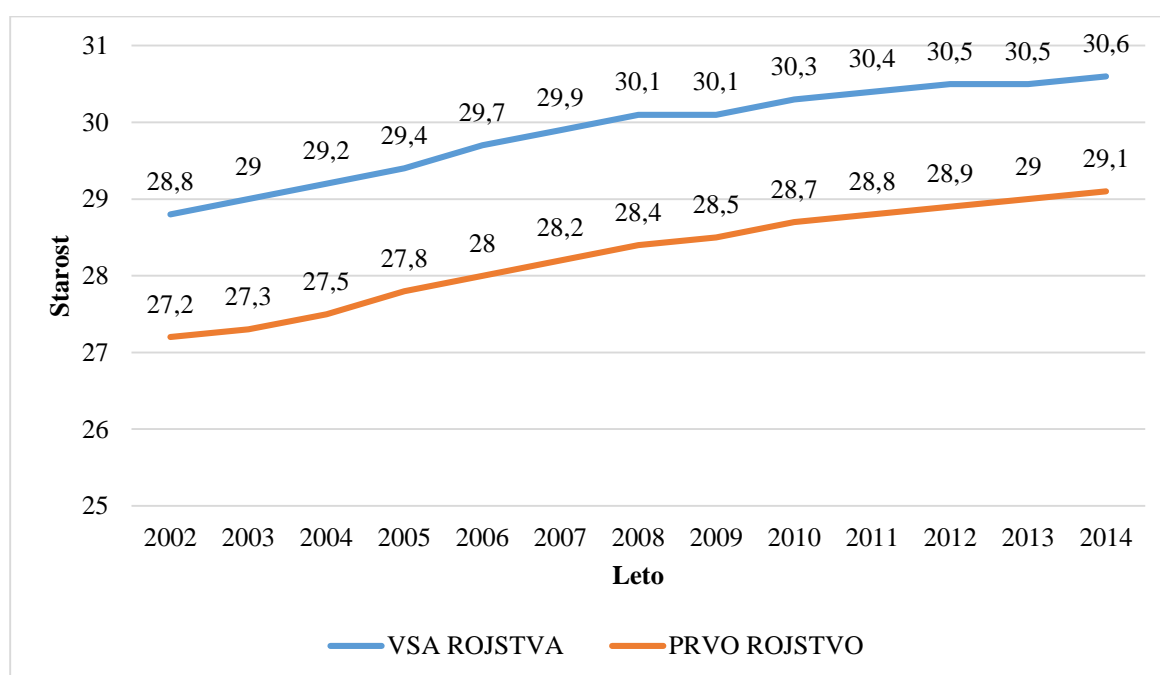
Ženske v sodobni družbi stremijo k uspešni karieri, zato se je podaljšal tudi čas namenjen za izobrazbo. Kasneje se odločijo za otroke, ker se želijo prej uveljaviti v družbi, postati enakopravne in enakovredne moškimi. Ko pa so enkrat uveljavljene, težko najdejo čas za uskladitev poklicne poti z ustvarjanjem družine. V današnjem času je veliko parov, poročenih ali pa izven zakonskih, ki nimajo svojih otrok. Dandanes poroka ni več

pomembna za rojevanje otrok. Gre bolj za zavestno odločitev žensk parov kdaj in koliko otrok bodo imeli oziroma če sploh. Neurbani in manj izobraženi mladi odrasli se prej odločajo za otroke kot vrstniki, ki živijo v večjih mestih. (Kuhar, 2007, str. 58)

V okviru determinant rodnosti ločimo neposredne od posrednih dejavnikov rodnosti. Po Davisu in Blakovi so neposredni dejavniki rodnosti razvrščeni v tri skupine vzrokov:

- vzroki, ki vplivajo na vzpostavitev spolnih odnosov: vzroki, ki vplivajo na oblikovanje in ukinjanje skupnosti v reproduktivnem obdobju in vzroki, ki vplivajo na vzpostavitev spolnih odnosov znotraj skupnosti;
- vzroki, ki vplivajo na nosečnost in porod: smrtnost plodu zaradi prostovoljnih ali neprostovoljnih vzrokov;
- vzroki, ki vplivajo na izpostavitve zanositvi: plodnost ali neplodnost zaradi neprostovoljnih ali prostovoljnih vzrokov, uporaba ali neuporaba kontracepcije, plodnost ali neplodnost zaradi prostovoljnih vzrokov. (Josipovič, 2004, str. 62)

Slika 6: Povprečna starost žensk ob rojstvu v Sloveniji v letih 2002 - 2014

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Osnovni podatki o rojenih po letih, 2016.

Starost mater ob rojstvu se od devetdesetih let povečuje. Leta 2002 je bila povprečna starost matere ob rojstvu prvega otroka v Sloveniji 27,2 let, v JV Slovenija pa nekoliko nižja in je znašala 26,4 leta. Starost matere za vsa rojstva je bila v Sloveniji istega leta 28,8 leta, in je že leta 2008 presegla mejo 30 let, v letu 1995 pa je le-ta znašala 25,0 let. V Jugovzhodni Sloveniji je bila leta 2002 starost za vsa rojstva 28,0 let in je mejo 30 let dosegla in presegla leta 2014. Tudi povprečna starost matere ob prvem rojstvu narašča, vendar do leta 2014 še ni presegla meje 30 let in je za Slovenijo znašala 29,1 leta, za regijo

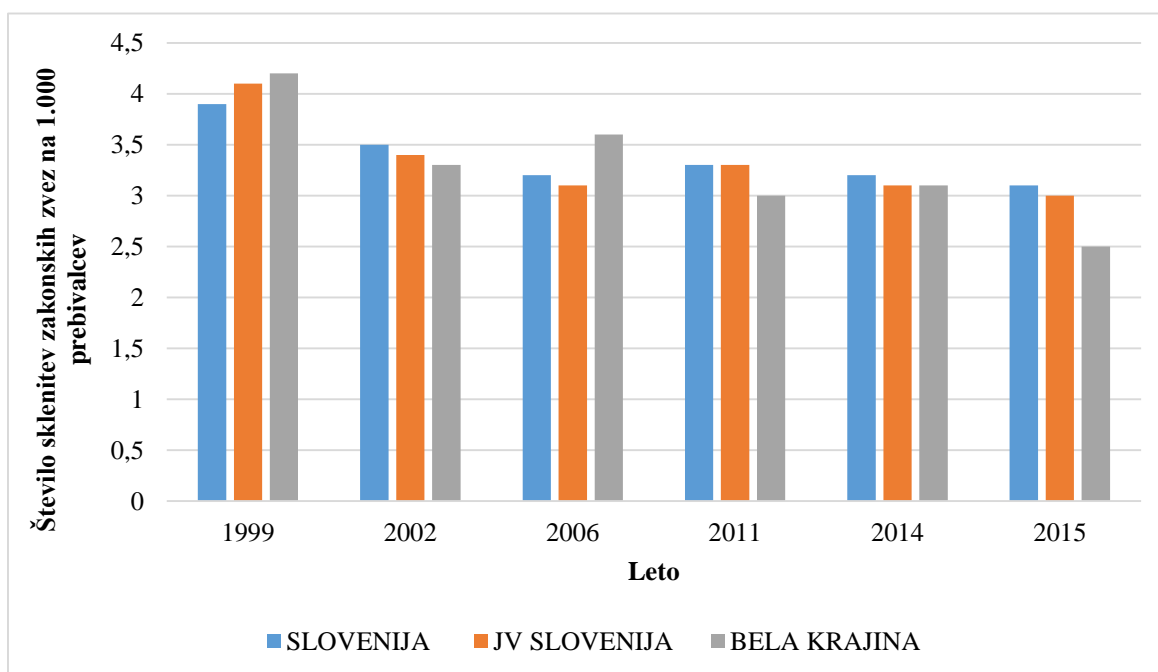
JV Slovenija pa 28,2 leta. Po danih podatkih lahko zaključimo, da se v JV Sloveniji matere prej odločajo za prvo rojstvo.

Na rodnost sta, pred demografskim prehodom, imela glavni vpliv poročnost in umrljivost. Ženske so s poroko nekako začele svoj reprodukcijski cikel. Kraj stalnega bivanja, izobrazba, dohodek in kulturna raven so dejavniki, ki vplivajo na rodnost. V zadnjem času so bolj navzoči psihološki dejavniki (Šircelj, 2006, str. 36). Selitve, delež drugih narodnostnih skupin prebivalstva ter slabe možnosti zaposlitve so verjetno tisti dejavniki, ki v Jugovzhodni Sloveniji še nekoliko znižajo starost matere ob prvem rojstvu.

2.5 Poročnost in razveznost

Poročnost je demografski proces nastajanja spolnih skupnosti oseb nasprotnega spola. Z rojstvom otrok se take skupnosti spremenijo v družine. Prevladujoča oblika poročnosti je povezana s sklenitvijo zakonske zveze oziroma s poroko. Proučevanje poročnosti zajema tudi razpad skupnosti, zato pri poročnosti obravnavamo tudi razvezanost in ovdovelost. Dandanes se pojavlja vedno več parov, ki se odločajo za skupno življenje v izvenzakonski skupnosti. Izvenzakonske skupnosti je težje statistično zajeti in raziskati, je pa za demografsko proučevanje poročnosti zelo pomembna, saj se izvenzakonske skupnosti na mnogih področjih obnašajo enako ali zelo podobno kot zakonske zveze. Velikost splošne stopnje poročnosti v zadnjih letih sorazmerno hitro pada, saj je znašala povprečna vrednost te stopnje v drugi polovici sedemdesetih let 8,1 promila. (Malačič, 2000, str.63 - 66)

Slika 7: Število sklenitev zakonskih zvez na 1.000 prebivalcev v Sloveniji, Jugovzhodni Sloveniji in Beli krajini, v izbranih letih v obdobju od 1999 do 2015

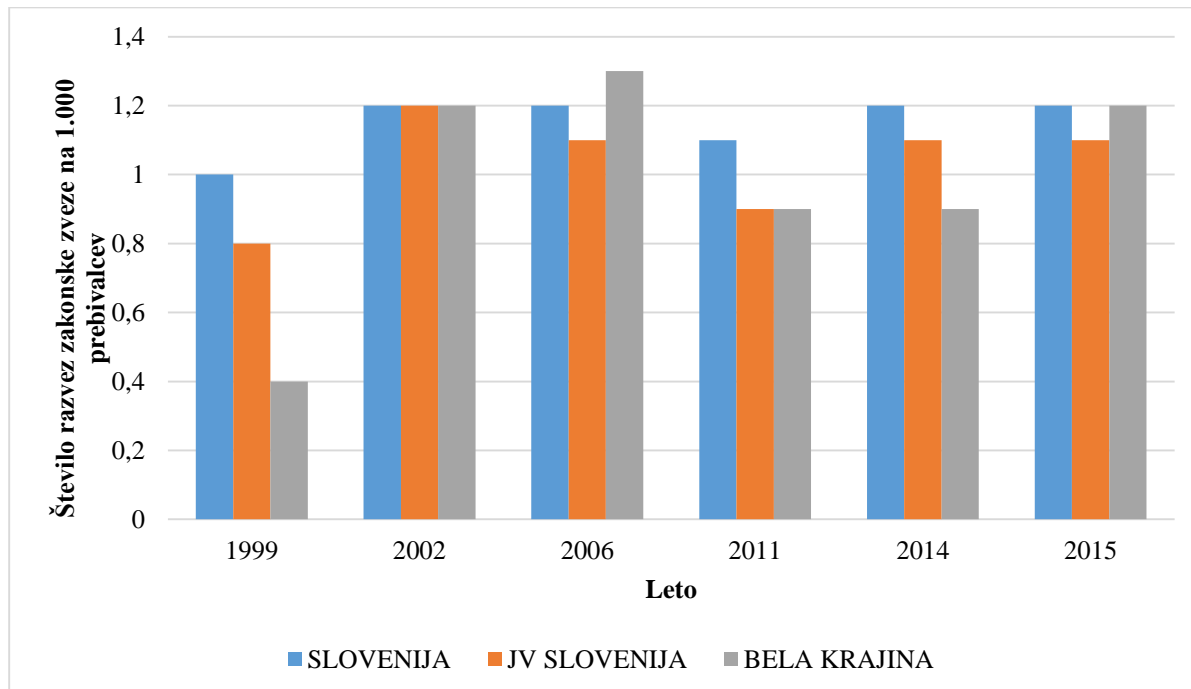

S Slike 7 lahko opazimo, da se je v obravnavanih letih od 1999 do 2015 stopnja poročnosti zmanjšala tako na državni ravni kot tudi v obravnavanih regijah. Stopnja poročnosti je bila leta 1999 približno enaka v vseh treh proučevanih regijah. Na 1.000 prebivalcev so bile leta 1999 sklenjene 4 zakonske zveze. Število sklenjenih zakonskih zvez je leta 2015 v Sloveniji 3,1 in 3,0 v regiji Jugovzhodna Slovenija. V Beli krajini se je število sklenjenih zakonskih zvez v letu 2015 znižalo več kot v preostalih dveh primerjalnih regijah. Stopnja poročnosti je bila leta 2015 v Beli krajini 2,5.

Odlaganje porok v poznejša leta se opazi tudi pri povprečni starosti ženina in neveste pri sklenitvi zakonske zveze. Povprečna starost ženina ob sklenitvi zakonske zveze v Sloveniji je bila v letu 1999 31,3 in je v naslednjih letih rasla. V letu 2015 je znašala 34,8. Prav tako se je spreminjala in naraščala povprečna starost neveste ob sklenitvi zakonske zveze. Starost neveste je bila leta 1999 28,1, leta 2014 pa 32,1 let.

V današnjih razvitih državah, kamor štejemo tudi Slovenijo, so razveze mnogo bolj pomembna oblika razbitja zakonske zveze kot ovdovelost. Do ločitve oziroma razveze pride, če se zakonska zveza ne obnese.

Slika 8: Število razvez zakonskih zvez na 1.000 prebivalcev v Sloveniji, Jugovzhodni Sloveniji in Beli krajini v izbranih letih v obdobju od 1999 do 2015

Za Slovenijo je stopnja razveznosti glede na obravnavana leta 1 razveza zakonske zveze na 1.000 prebivalcev. S Slike 8 vidimo, da so razmere v JV Sloveniji enake, z izjemo let 1999 in 2011, ko je bila stopnja razveznosti manjša kot 1 (0,8 in 0,9). Zelo nizka stopnja

razveznosti je bila v Beli krajini leta 1999 (0,4) in tudi v letih 2011 in 2014 je bilo manj kot ena razveza zakonske zveze na 1.000 prebivalcev. V preostalih letih je bila podobno kot v Sloveniji stopnja razvezanosti malo nad 1. Vsaki razvezi lahko sledi nova sklenitev zakonske zveze.

3 SMRTNOST

3.1 Opredelitev smrtnosti

Nastop trajne odsotnosti kakršnegakoli znaka življenja po živem rojstvu definira demografska statistika kot smrt in je definirana kot dogodek. V resnici je smrt proces, v katerem prenehajo delovati posamezni organi in funkcije človeškega telesa.

Na življenje človeka lahko gledamo kot na življenjski cikel. Njegova osnovna značilnost je staranje, ki je prirojeno vsem živim organizmom višjih oblik. Kljub vsemu napredku znanosti še zmeraj ne znamo povsem razlikovati med smrtjo zaradi starosti (naravno smrtjo) in smrtjo zaradi bolezni (predčasno smrtjo). Ne glede na težave pri definiciji obravnavamo v demografiji smrt kot neizogiben in neponovljiv dogodek. Zato je smrtnost za proučevanje enostavnejša kot ostali demografski pojavi. Na smrtnost bolj kot preneseni dejavniki iz preteklih let vplivajo epidemije, vojne, lakote, konkretne higienske razmere in vremenske ujme. Res pa je tudi to, da se zdravstvena politika veliko bolj zanima za tekoče razmere na področju obolevnosti in smrtnosti kakor pa za razmere v oddaljeni preteklosti, saj je njen cilj izboljšanje sedanjih in prihodnjih razmer. Smrtnost ali mortaliteta prebivalstva se spreminja po starosti, spolu, izobrazbi, poklicih in podobno. (Malačič, 2000, str. 54, 119 - 121)

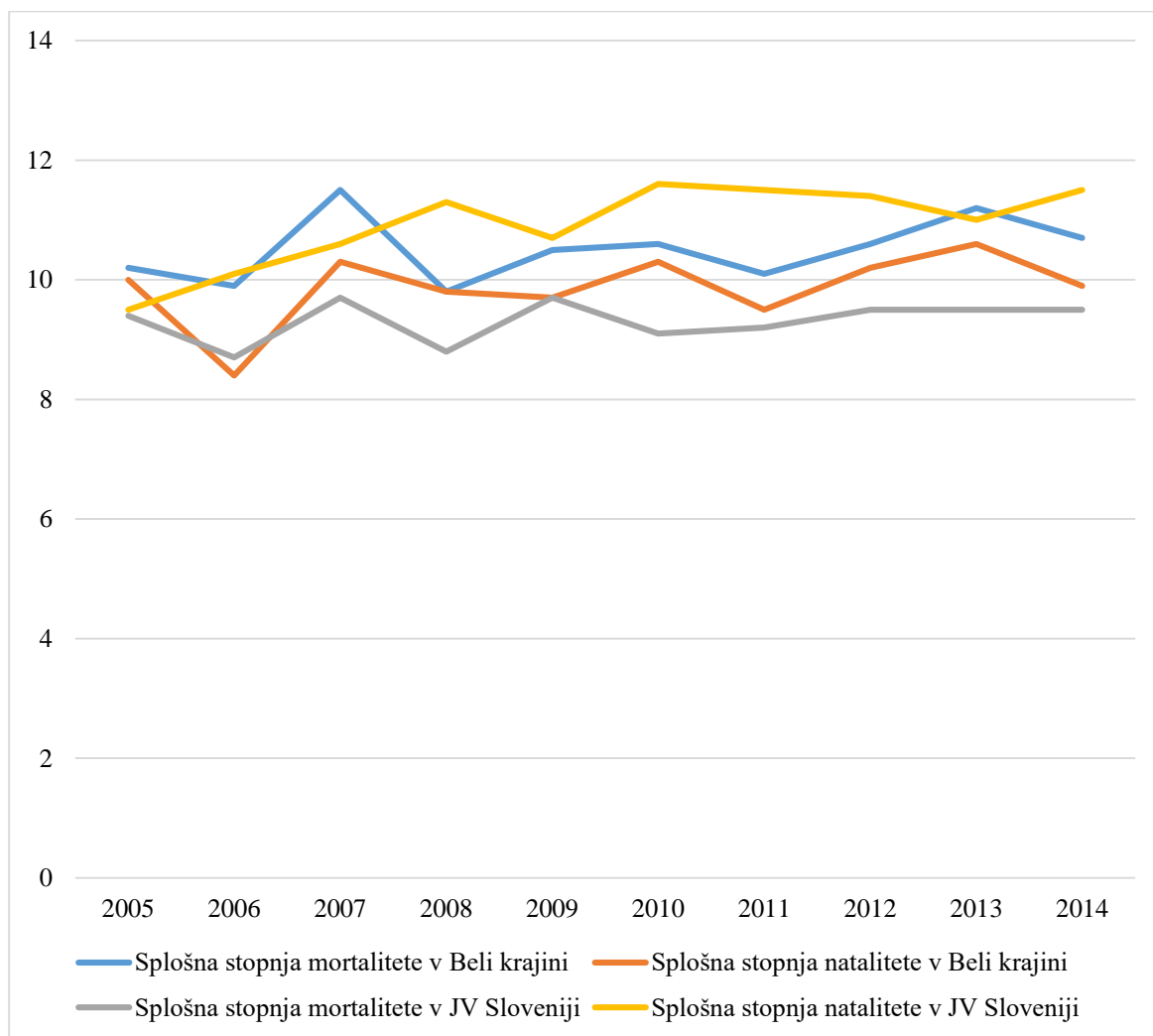
3.2 Kazalniki smrtnosti

Smrtnost nekega prebivalstva je bistveno odvisna od starosti in spola. V današnjih razvitih državah je smrtnost žensk po starosti skoraj v vseh starostnih razredih nižja od smrtnosti moških.

Splošna stopnja smrtnosti je najosnovnejši kazalnik, ki nam pove povprečno število umrlih na 1000 prebivalcev v določenem obdobju. Izračunamo ga kot razmerje med številom umrlih in povprečnim številom prebivalcev v nekem obdobju. Splošna stopnja smrtnosti je bistveno višja pri prebivalcih s staro starostno strukturo in splošna stopnja smrtnosti ni primerna za primerjave smrti med narodi, državami ali regijami. Naslednji kazalnik smrtnosti je standardizirana splošna stopnja smrtnosti, s katero lahko izločimo vpliv starostne strukture na smrtnost. Najprimernejši kazalnik za primerjavo smrtnosti med različnimi prebivalstvi je življenjsko pričakovanje ob rojstvu. (Malačič, 2000, str. 122)

Smrtnost med različnimi skupinami prebivalstva označujemo kot diferencialno smrtnost in jo lahko proučujemo po različnih znakih, na primer poklic, zakonski stan, narodnost, rasna pripadnost, aktivnost, brezposelnost, dejavnost, izobrazba.

Slika 9: Splošna stopnja mortalitete in natalitete v Beli krajini in Jugovzhodni Sloveniji v obdobju od 2005 do 2014

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Osnovni podatki o umrlih, Osnovni podatki o rojenih, 2016; lastni izračuni..

Regija Bela krajina je imela v primerjavi z Jugovzhodno Slovenijo v obravnavanem obdobju od 2005 do 2014, z izjemo leta 2005, manjšo stopnjo natalitete. Splošna stopnja mortalitete je bila v istem obravnavanem obdobju v Beli krajini večja od splošne stopnje mortalitete v JV Sloveniji. V Beli krajini je v letu 2014 umrlo 287 prebivalcev, leto prej pa 301 prebivalcev. Splošna stopnja mortalitete je bila v Beli krajini v letu 2014 10,7 umrlega na 1.000 prebivalcev regije Bela krajina, leta 2013 pa 11,2 %. Bela krajina v obravnavanem obdobju od 2005 do 2014 skozi vsa leta beleži negativen naravni prirast.

Prebivalstvo Bele krajine se stara, saj v enem letu več prebivalcev umre, kot se jih rodi. Za razliko od Bele krajine, je v JV Sloveniji v obravnavanem obdobju pozitiven. V letu 2014 je splošna stopnja mortalitete v JV Sloveniji znašala 9,5 umrlega na 1.000 prebivalcev regije, splošna stopnja natalitete pa 11,5 %.

3.3 Smrtnost dojenčkov v državi

Slovenija se uvršča med tiste države v svetu, kjer je smrtnost novorojenčkov najmanjša. V Sloveniji je smrtnost otrok, mlajših od petih let, z 11 smrtnih primerov na 1000 živorojenih otrok leta 1990 padla na 2,5 smrtna primera na 1000 živorojenih otrok v letu 2010, kar postavlja Slovenijo med prve države v kakovosti življenja otrok na svetu.

V razvitih državah je že v prvem letu starosti smrtnost dečkov višja od smrtnosti deklic. Smrtnost dojenčkov je povezana predvsem s socialnimi in ekonomskimi dejavniki, saj le-ti nanjo najbolj vplivajo. Pri smrtnosti dojenčkov je pomemben vidik tudi razporeditev skozi prvo leto, za katero je značilno, da je posledica dveh različnih skupin vzrokov smrti. Gre za endogene (v prvih dneh in tednih otrokovega življenja) in eksogene dejavnike (ti so rezultat družbenoekonomskega in drugega okolja, kjer dojenček živi). Smrtnost dojenčkov lahko ločimo tudi na smrtnost v prvih 27 dneh življenja in na smrtnost v preostalem delu leta (Malačič, 2000, str.123 - 125).

3.4 Vzroki smrtnosti

Človeško življenje se zaključuje s smrtjo. Kot sem že omenila, je težko razlikovati, ali je šlo za naravno smrt ali pa je povezana z bolezenskim stanjem. Za odkrivanje vzrokov smrti si pomagamo z zdravniškimi poročili in podatki obdukcij oziroma mrliškim listom. Demografsko statistiko zanima razlog, zakaj je nek prebivalec umrl. Vzroke smrti podrobneje proučujemo z mednarodno klasifikacijo bolezni, poškodb in vzrokov.

Včasih je vzrok smrti lahko dvoumen: poleg bolezni, ki neposredno privede do smrti, je treba v zdravstvene podatke na mrliškem listu vključiti tudi vzročno verigo, povezano s trpljenjem umrlega. Lahko se navedejo druga bistvena zdravstvena stanja, ki niso povezana z boleznijo, ki neposredno privede do smrti, vendar so negativno vplivala na potek bolezni in s tem tudi privedla do smrti. Dejansko se včasih pojavljajo kritike, da se kodiranje samo ene bolezni kot vzroka smrti zdi vse bolj nerealno glede na vse daljšo pričakovano življenjsko dobo in povezane spremembe pri obolevnosti. Za večino umrlih, starih 65 let in več, je določitev samo enega od številnih mogočih vzrokov smrti morda nekoliko zavajajoča. Zato so nekatere države članice EU začele razmišljati o kodiranju več vzrokov smrti. V letu 2014 so bile glavni vzrok smrti v JV Sloveniji, katere del je tudi Bela krajina, bolezni obtočil, sledile so neoplazme in poškodbe, zastupitve ter nekatere druge posledice zunanjih virov.

4 MIGRACIJE

4.1 Splošno o migracijah

Selitve ali migracije so sposobnost prebivalstva, da zamenjajo lokacijo bivanja; da se preselijo iz enega kraja v drug kraj ali drugo državo. Torej so migracije na globalni ravni selitve, s katerimi se srečujejo vse države sveta. Pomembno je, da vemo, da gre pri selitvah za prostorski premik. Migracije lahko delimo na začasne ali stalne, kjer je kriterij za razlikovanje sprememba običajnega prebivališča. Druga delitev razlikuje primarne (prva selitev iz rojstnega kraja), sekundarne in povratne selitve. Pomembna delitev migracij z vidika procesa urbanizacije je na ruralne in urbane selitve, kjer razlikujemo med selitvami med vaškimi in mestnimi naselji.

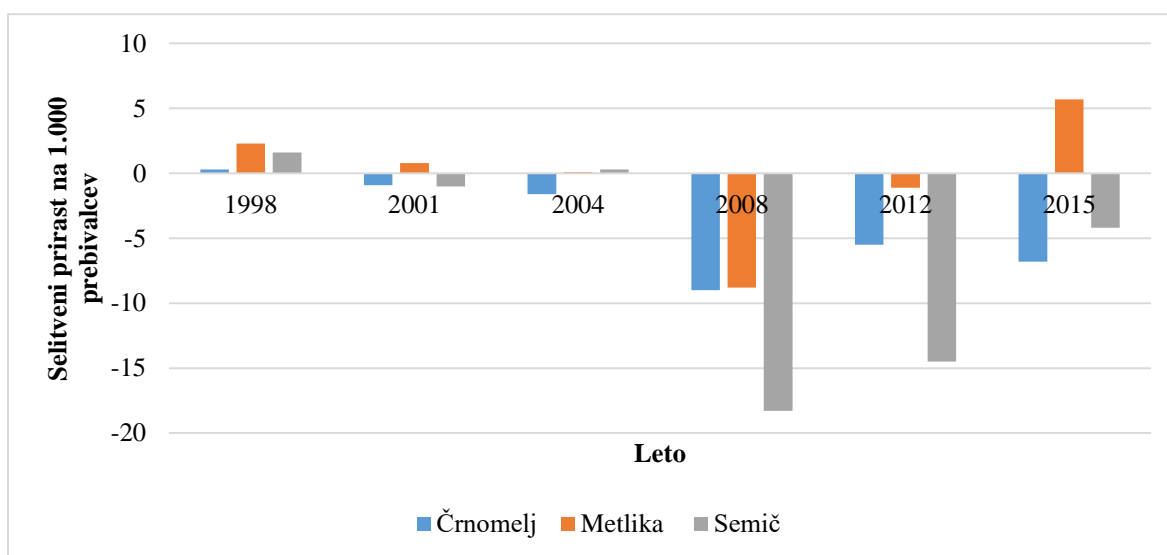
Pojem migracija se deli na emigracijo, ki pomeni odselitev prebivalstva iz države ter na imigracijo, ki pomeni priselitev prebivalstva v neko državo. Taka gibanja so lahko notranja (znotraj neke države) ali mednarodna (med državami). Tudi danes se ljudje selijo iz kraja v kraj, ker iščejo boljše pogoje za življenje; to so migranti. Migranti se preselijo v drugo državo ali regijo z namenom, da izboljšajo svoj materialni ali socialni položaj. Take migracije potekajo iz manj razvitih krajev v bolj razvita območja. S podeželja se selijo v večja mesta, iz manj razvitih držav v bolj razvite države. Po vzroku selitve jih razdelimo na gospodarske ali ekonomske, politične in verske migracije. Najbolj osnovna delitev migracije se deli na notranje ali zunanje (Malačič, 2000, str. 155, 156).

4.2 Notranje migracije

Notranje migracije potekajo znotraj meja iste države. Obseg prebivalstva se pri notranjih migracijah ne spremeni, pride samo do prerazporeditve prebivalstva. Potek notranjih migracij gre navadno iz vasi v mesta ali pa med mesti. Tok notranjih migracij nam pokaže gospodarske in družbene razmere nekega območja.

Do vključno z letom 2007 so v podatkih selitvenega prirasta med občinami na tisoč prebivalcev prikazane le selitve državljanov Republike Slovenije, od leta 2008 dalje pa celotnega prebivalstva (Podatkovni portal SI-STAT). Znotraj regije Bela krajina prihaja do večjih razlik v selitvenem prirastu. Na Sliki 10 sem prikazala selitveni prirast na tisoč prebivalcev po posamezni občini v izbranih letih (leto 1998, 2001, 2004, 2008, 2012, 2015). Najvišji pozitivni prirast je bil v letu 2015 v občini Metlika, ko se je število prebivalcev za 5,7 prebivalca povečalo na 1.000 prebivalcev občine. Najvišji negativni prirast je bil v občini Semič leta 2008 in je znašal -18,3, kar pomeni zmanjšanje števila prebivalcev občine Semič zaradi višjih odselitev v primerjavi s priselitvami. Občina Metlika je v letu 2015 edina belokranjska občina, ki je zabeležila pozitivni prirast, Črnomelj in Semič pa negativni prirast. Občina Črnomelj ima v vseh obravnavanih letih negativen selitveni prirast.

Slika 10: Selitveni prirast med občinami na 1.000 prebivalcev, po občinah v Beli krajini V izbranih letih od 1998 do 2015

4.3 Medregionalne migracije

Slovenija kot samostojna država lahko vodi statistične podatke o medregionalnih migracijah v Sloveniji šele od leta 1991. Seveda je na migracije veliko vplivala tudi vojna na območju Jugoslavije, katere del je bila tudi Slovenija. Šlo je predvsem za priseljence iz drugih držav takratne Jugoslavije. Pred vstopom Slovenije v Evropsko unijo so bili ti migranti razdeljeni v sloje oziroma skupine. Prvo skupino so predstavljali tisti, ki so imeli slovensko državljanstvo in so ga prejeli na podlagi takrat veljavnega Zakona o državljanstvu Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 1/91), v drugo so spadali priseljenci, ki so imeli v Republiki Sloveniji priznано stalno ali začasno prebivališče.

Medregionalne migracije potekajo v večini iz ekonomskih razlogov, saj na podeželju in na obrobju ni delovnih mest in ni možnosti dobrega ekonomskega in socialnega razvoja. Največ selitev je v središče države.

Jugovzhodna Slovenija je površinsko največja regija v Sloveniji, saj zajema štiri pokrajine, in sicer deželo suhe robe, deželo kočevskega medveda, deželo cvička in deželo Zelenega Jurija. Po statističnih podatkih na razvoj tega predela najbolj vpliva industrija. V Beli krajini je bila včasih industrija zelo razvita. V Črnomlju je bil rudnik rjavega premoga, nekoliko kasneje je bila tovarna Danfoss, ter Belsad. Zdaj nobene od teh industrij ni več; ostal je le Livar (bivši Belt), ustanovile oziroma pojavile so se nove industrije: Akrapovič, Polycom. V občini Semič je od nekdaj delovala tovarna Iskra, ki še vedno deluje pod spremenjenim oziroma dopolnjenim imenom. Poleg teh je v semiški občini še nekaj tovarn,

in sicer Uniplast, Cablex. Prav tako je v Metliki nekoč delovala zelo poznana tovarna Beti in Komet, ki jih žal ni več oziroma vsaj ne v obsegu, za katerega bi rekli, da zaposluje večje število ljudi. Poleg omenjenih je v Metliki še Kolpa, ki zaposluje večje število ljudi.

Poleg vseh teh omenjenih, večjih industrij v Beli krajini, je tudi kar nekaj manjših ali družinskih podjetij, kjer se število zaposlenih giblje med 5 in 20.

Kljub temu pa je brezposelnost v tem območju še vedno precej velika. Tudi s strani Vlade Republike Slovenije se je v preteklosti že začela javna razprava glede gospodarskega zaostajanja pokrajine. Za sam razvoj Bele krajine bi bilo potrebno najprej urediti cestno infrastrukturo, saj je povezava Bele krajine s preostalo Slovenijo zelo slaba.

Nekateri prebivalci Bele krajine, s stalnim prebivališčem v kateri od občin, dnevno ali tedensko migrirajo v tujino zaradi dela, zaposlitve. Veliko se jih dnevno vozi na delo v Novo mesto, ki nam je glede industrije najbližje. Pri migracijah je potrebno omeniti tudi dijake in študente, ki zaradi šolanja med tednom odidejo v večja mesta in se v Belo krajino vrnejo le čez vikende oziroma počitnice. V Beli krajini je veliko prebivalcev, ki so se v času vojne preselili v takratni begunski center in si tukaj ustvarili družino in nov dom.

4.4 Zunanje migracije

O zunanjih migracijah govorimo takrat, ko sta kraja odselitve in priselitve v različnih državah. Malačič (2000, str. 179) navaja, da zunanje migracije vplivajo na število in razporeditev prebivalstva države. Pri zunanjih migracijah se kaže velika družbenogospodarska razlika med državami emigracije in imigracije. Dogaja se enako kot pri notranjih selitvah. Prebivalstvo se izseljuje iz nerazvitih, revnih držav v razvite države. Govorimo o različnih vrstah migracij: politične, gospodarske, skupinske ali posamične, prisilne, ilegalne ali legalne.

V državi Sloveniji je selitveni prirast s tujino v zadnjem desetletju pozitiven, izjema sta leti 2010 in 2014, ko smo zabeležili negativen selitveni prirast s tujino, kar pomeni, da je bilo število odseljenega prebivalstva višje. Leta 2014 se je iz Slovenije v tujino odselilo 8.609 prebivalcev moškega spola ali drugače 60,0 % vseh odseljenih je bilo oseb moškega spola. Regija Bela krajina je negativni selitveni prirast s tujino zabeležila leta 2012 (-19) in 2015 (-55), le-ta po občinah različno variira. Tudi v Jugovzhodni Sloveniji je bil leta 2012 selitveni prirast s tujino negativen, leta 2015 pa pozitiven. Moški prebivalci v starostni skupini 25 - 29 let so tiste osebe, ki prispevajo večji delež v zunanjih migracijah. Zgornji in spodnji starostni razred med razredom 25 - 29 let sta druga dva, ki po številu migrantov sledita zgoraj omenjenemu. Največ migrantov je zaposlenih v gradbeništvu in predelovalni industriji in imajo srednješolsko izobrazbo.

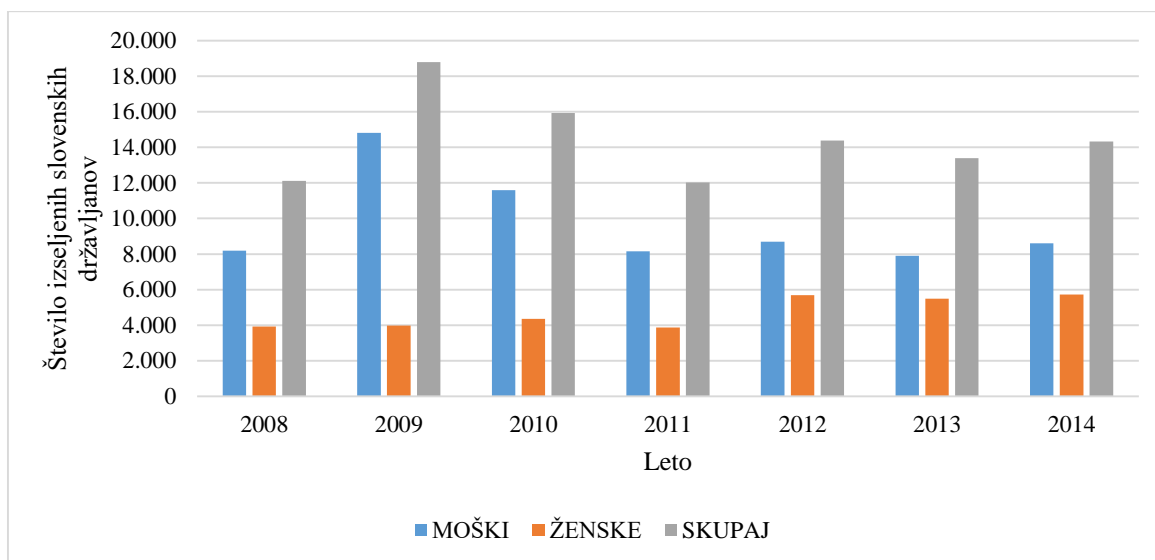
Tabela 8: Izselitev slovenskih državljanov v druge države od leta 2008 - 2014

SPOL/LETO	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
MOŠKI	8.190	14.816	11.586	8.151	8.699	7.902	8.609
ŽENSKKE	3.919	3.972	4.351	3.873	5.679	5.482	5.727
SKUPAJ	12.109	18.788	15.937	12.024	14.378	13.384	14.336

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Meddržavne selitve 2008 – 2014, 2016.

Migranti pridejo v Slovenijo v glavnem zaradi zaposlitve, sezonskega dela. Kot vzrok selitve so navedli še združevanje z družino in študij ali izobraževanje. V Slovenijo pride večina selivcev še vedno iz držav na območju nekdanje Jugoslavije. Emigranti iz Slovenije odhajajo v glavnem zaradi neugodne ekonomske situacije, večina jih ima srednješolsko izobrazbo. Opaziti je, da se v zadnjih letih med izseljenimi zmanjšuje delež manj izobraženih, narašča pa delež med višješolsko in visokošolsko izobraženimi.

Slika 11: Izselitev slovenskih državljanov v druge države od leta 2008 - 2014

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Meddržavne selitve 2008 - 2014, 2016.

Iz grafa lahko razberemo, da so se v vseh teh letih od 2008 do 2014 v večini iz države izseljevali moški. Največ izselitev je bilo leta 2009. S tem potrjujemo teorijo emigracij oziroma izseljevanj v tujino, da so se izseljevali predvsem iz ekonomskih razlogov, saj so šli na delo v tujino.

SKLEP

V diplomski nalogi sem proučevala osnovne strukture prebivalstva. Sedanja moderna nova družba temelji na posamezniku, tradicionalne vrednote počasi izgubljajo svoj pomen. Demografski kazalniki za regijo Bela krajina niso ugodni in ne nakazujejo nobenih svetlih

točk, ki bi pomenile, da tudi za Belo krajino prihajajo boljši časi. Prebivalstvo se, tako kot drugod po svetu, stara. Rojstev otrok je čedalje manj in ne moremo zagotoviti niti enostavne reprodukcije prebivalstva. Število prebivalstva se zmanjšuje, čeprav je bilo v zadnjem desetletju nekaj let povečano število rojstev. Naravni prirast v Beli krajini je negativen. Vendar je treba povedati, da so bila ta vmesna povečanja rojstev zgolj posledica odlaganja rojstev na poznejše obdobje. Na zmanjševanje oziroma spreminjanje števila prebivalstva vpliva tudi izseljevanje. Ugotovila sem tudi, da je sklenitev zakonskih zvez vse manj, ker je izven zakonska skupnost sprejeta kot enakovredna poročenim parom. Tako kot se zvišuje starost matere ob rojstvu, se zvišuje tudi starost prebivalstva. Za žensko prebivalstvo je pričakovana starost višja kot za moško.

V Beli krajini tudi gospodarske razmere niso ugodne. Za regijo je značilna brezposelnost, nizki dohodki in omejene možnosti za zaposlitev mladih. Zato so migracije kot posledica slabih splošnih razmer v regiji nekaj povsem navadnega, vsakodnevnega. V zgodovini so se ljudje preseljevali zaradi vojn ali ker so si iskali boljša bivališča, hrano. Tudi sedaj se ljudje selijo, ker iščejo boljša bivališča, boljše ali vsaj normalne pogoje za življenje. Iz regije se izseljuje predvsem izobraženo prebivalstvo, prihajajo pa priseljenci, ki so nižje kvalificirani in pripravljeni delati za nižjo plačo. Ker Bela krajina nima veliko industrije, se prebivalstvo seli zaradi boljših delovnih mest. Posledično temu se tudi število prebivalcev na določenih območjih znatno manjša.

Ugotovila sem, da se mladi selijo v središča, v tujino, kjer imajo boljše pogoje za napredek, njihova izobrazba je bolj cenjena, življenjski standard pa višji. Mlade, ki so generacija naše prihodnosti, ne zanimajo in ne privlačijo majhna mesta. Kaj to pomeni za podeželje ali na primer za Belo krajino? Moje mnenje je, da bi bilo potrebno narediti več, za možnost razvoja mladih, jim ponuditi več delovnih mest, več možnosti za boljše življenje, saj so mladi naša prihodnost. V Belo krajino se vračajo le upokojenci, kar pa za gospodarstvo v Beli krajini ni ugodno. Menim, da v kolikor bi se na posameznih območjih izven velikih centrov ponudilo več možnosti in priložnosti za razvoj in napredovanje, bi jih veliko to z veseljem izkoristilo in ne bi zapuščali domačega kraja. Poskrbeli bi za razvoj tega, ostali bi v domačem kraju in posledično bi se povečala tudi rodnost in morda tudi število prebivalstva v Beli krajini.

LITERATURA IN VIRI

1. Cukut Krilić. S. (2006). *Rojstva in samomori v Sloveniji skozi tri desetletja (1971 – 2001)*. Ljubljana: Založba ZRC SAZU.
2. Cukut Krilić. S. (2009). *Spol in migracija (Izkušnje žensk kot akterk migracij)*. Ljubljana, Založba ZRC SAZU.
3. Černič Istenič M. (1994). *Rodnost v Sloveniji*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
4. Josipovič D. (2004). *Dejavniki rodnostnega obnašanja v Sloveniji*. Ljubljana: Založba ZRC.
5. Komac M. (2007). *Priseljenci*, (1. izd.). Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
6. Kožuh – Novak M., Obersnel – Kveder D., Černič Istenič M., Šircelj V., Vehovar V. (1998). *Rodnostno vedenje Slovencev*. Ljubljana: Založba ZRC.
7. Kuhar M. (2007). *Odnos mladih odraslih do ustvarjanja družine in rojevanja*. Urad za makroekonomske analize in razvoj. Ljubljana. 2007, vol. (2), str 50 – 58.
8. Lapuh L. (1985). *Sodobno izseljevanje iz Slovenije*. Ljubljana: Založba Salve d.o.o.
9. Malačič J. (2000). *Demografija. Teorija, analiza, metode in modeli*. (4. izd.). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
10. Malačič J. (2015). *Prebivalstvena politika Slovenije: Od pasivnega prilagajanja spremembam k aktivnemu oblikovanju vzdržnega obnavljanja prebivalstva*. Anali pazu HD. 2015, vol. (1.), str. 19 – 26.
11. Malačič J. (2016). *Demografija nerazvite regije: depopulacija v Pomurju in staranje prebivalstva*. Anali pazu HD. 2016, vol. (1).
12. *Migracije in Slovenija*. Najdeno 26. septembra 2016, na spletnem naslovu emm.si/migracije-in-slovenija
13. *O Sloveniji: gostota in razporeditev prebivalstva*. Najdeno 14. septembra 2016 na spletnem naslovu(<http://blogi.finance.si/blog?id=34&post=1300>
14. Plut D. (2008). *Bela krajina in Krajinski park Lahinja*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
15. *Popisi na Slovenskem 1948 – 1991 in popis 2002*. (2001). Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
16. *Povprečna starost matere ob rojstvu prvega otroka*. Najdeno 24. septembra 2016. <http://www.irssv.si/demografija/2013-01-10-02-14-29/povprecna-starost-matere-ob-rojstvu-prvega-otroka>
17. Statistični urad Republike Slovenije. (2006). *Statistični portret Slovenije v EU 2006*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
18. Statistični urad Republike Slovenije (2007). *Statistični portret Slovenije v EU 2007*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
19. Statistični urad Republike Slovenije (2008a). *Slovenske regije v številkah*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.

20. Statistični urad Republike Slovenije (2008b). *Statistični portret Slovenije v EU 2008*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
21. Statistični urad Republike Slovenije (2009a). *Slovenija v številkah 2009*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
22. Statistični urad Republike Slovenije (2009b). *Slovenske občine v številkah*. 2009. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
23. Statistični urad Republike Slovenije (2011a). *Slovenija v številkah 2011*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
24. Statistični urad Republike Slovenije (2011b). *Statistični portret Slovenije v EU 2011*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
25. Statistični urad Republike Slovenije (2013a). *Slovenske regije v številkah*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
26. Statistični urad Republike Slovenije (2013b). *Statistični letopis Republike Slovenije 2013*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
27. Statistični urad Republike Slovenije. (b.l.). *Podatkovni portal SI- STAT. Demografsko in socialno področje. Prebivalstvo*. Najdeno 12. septembra 2016, na spletnem naslovu http://pxweb.stat.si/pxweb/Database/Dem_soc/Dem_soc.asp
28. Statistični urad Republike Slovenije. (b.l.). *Podatkovni portal SI-STAT. Splošno. Upravno – teritorialna razdelitev*. Najdeno 12. septembra 2016 na spletnem naslovu http://pxweb.stat.si/pxweb/Database/Splosno/02_upravna_razdelitev/02148_terit_enote/02148_terit_enote.asp
29. Statistični urad Republike Slovenije. (b.l.). *Podatki. Publikacije*. Najdeno 12. septembra 2016 na spletnem naslovu <http://www.stat.si/StatWeb/glavnanavigacija/podatki/publikacije>
30. Šircelj M. (2006). *Rodnost v Sloveniji od 18. do 21. Stoletja*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
31. Vertot N. (2008). *Prebivalstvo Slovenije se stara – potrebno je medgeneracijsko sožitje*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
32. Vertot N. (2009). *Prebivalstvo Slovenije danes in jutri, 2008 – 2060*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
33. Vertot N. (2010). *Starejše prebivalstvo v Sloveniji*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
34. *4. milenjski razvojni cilj: zmanjšati smrtnost otrok*. Najdeno 23. septembra 2016, na spletnem naslovu <http://www.milenjski-cilji.si/cilji/otroci>
35. *7.000.000.000 ...in vsak dan še 200.000 novih na Zemlji*. Najdeno 20. septembra 2016 na spletnem naslovu: <http://www.mladina.si/106719/7-000-000-000/>